

ЯРОСЛАВА КОВАЛЬЧУК
факультет банківського бізнесу
Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник:
к. е. н., доцент Чайківський Я. І.

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

***Анотація.** У статті розглядаються роль банківських установ у інвестиційно-інноваційному розвитку підприємств. Доведено, що Недосконалість ринку та законодавчої бази свідчать про наявність значних проблем управління, що виступають головними факторами гальмування інвестиційно-інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Досліджено рівень інвестиційних та інноваційних процесів в комплексі та обґрунтовано необхідність побудови інноваційно-інвестиційної моделі, яка поєднує інвестиційні та інноваційні принципи, методи та механізми реалізації, критерії прийняття інноваційно-інвестиційних рішень.*

***Abstract.** The article discusses the role of banking institutions in investment and innovative development of enterprises. It is proved that the imperfections of the market and the legislative framework indicate significant problems of management, that serve the main factors of the inhibition of investment and innovation development of domestic enterprises. Examined the level of investment and innovation processes in complex and substantiates the need for the construction of innovative-investment model that combines investment and innovative principles, methods and mechanisms for the implementation, acceptance criteria innovation and investment decisions.*

***Ключові слова:** фактори гальмування інвестиційно-інноваційного розвитку, інвестиційні та інноваційні принципи, критерії прийняття інноваційно-інвестиційних рішень.*

***Keywords:** inhibition of investment and innovation development, investment and innovative principles, criteria for acceptance of innovation and investment decisions.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та жорсткої конкурентної боротьби підприємства повинні приділяти особливу увагу інвестиційно-інноваційному розвитку, адже він впливає на рівень ефективності діяльності інституційної одиниці.

Недосконалість ринку та законодавчої бази свідчать про наявність значних проблем управління, що виступають головними факторами гальмування інвестиційно-інноваційного розвитку вітчизняних підприємств [7, с.156].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематиці інноваційно-інвестиційної діяльності приділяють велику увагу зарубіжні та вітчизняні вчені. На сьогодні існує значна кількість праць, присвячених різним аспектам інноваційно-інвестиційної діяльності. Це - праці роботи таких вчених, як О. Амоша, І. Ансофф, С. Аптекар, Ю. Бажал, І. Бланк, С. Брудник, А. Гальчинський, А. Голубенко, В. Жуков, В. Ковальов, Б. Койлі, Л. Кузьмінок, Д. Норкотт, Т. Овчаренко, А. Пригожин, Т. Райс, П. Рогожин, З. Румянцева, О. Савчук, Б. Санто, Н. Соломатін, А. Сухоруков, П. Харів, В. Хобта, Й. Шумпетер та інших, у яких досліджуються види інвестицій і інновацій, фінансові інструменти, фінансові ринки, методика оцінювання інвестиційних проектів тощо.

Виклад основного матеріалу. Перехід до інноваційної моделі розвитку економіки неможливий без залучення інвестицій. Відповідно до законодавства інвестиції спрямовані на відтворення основних фондів і приріст матеріально-виробничих запасів, здійснюються у формі капіталовкладень. Інвестування - цілісний процес капіталовкладень, протягом якого відбувається послідовна зміна різних форм вартості та реалізується динамічний зв'язок між взаємозалежними елементами інвестиційної діяльності: ресурси – витрати – дохід. Інновації - це впровадження нових форм організації праці та управління, а також використання результатів інтелектуальної праці, технологічних розробок, спрямованих на удосконалення соціально-економічної діяльності.

Інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати не окремо, а в комплексі, що призводить до необхідності побудови інноваційно-інвестиційної моделі, яка поєднує інвестиційні та інноваційні принципи, методи та механізми реалізації, критерії прийняття інноваційно-інвестиційних рішень.

Успішна реалізація такої інноваційно-інвестиційної моделі можлива за умови забезпечення наступних вимог[1,с. 73]:

- узгодження потреби у інноваціях та потенціальних обсягах залучення інвестицій;
- оптимальне поєднання очікуваного досягнення прибутковості від вкладання інвестицій в інновації та потенційних ризиків і невизначеності в майбутньому періоді;
- окреслення часових рамок для впровадження нововведень, що сприяють залученню інвесторів, які усвідомлюють цінність інновацій.

Т.Гринько розглядає інноваційний потенціал, як сукупність природних і трудових ресурсів, організаційних та інформаційних компонентів, матеріальних умов, що функціонують як єдине ціле в умовах впливу факторів зовнішнього середовища з метою вирішення завдань інноваційної діяльності [2, с.56].

Особливості інвестиційної підтримки інноваційного розвитку підприємства визначаються рядом факторів. До них належать: рівень значущості інновацій; ступінь готовності інновації до реалізації; масштаб і характер ефекту, що забезпечує реалізацію інновації; рівень ризику інноваційної діяльності; необхідний розмір інвестицій в інновації (рис. 1).

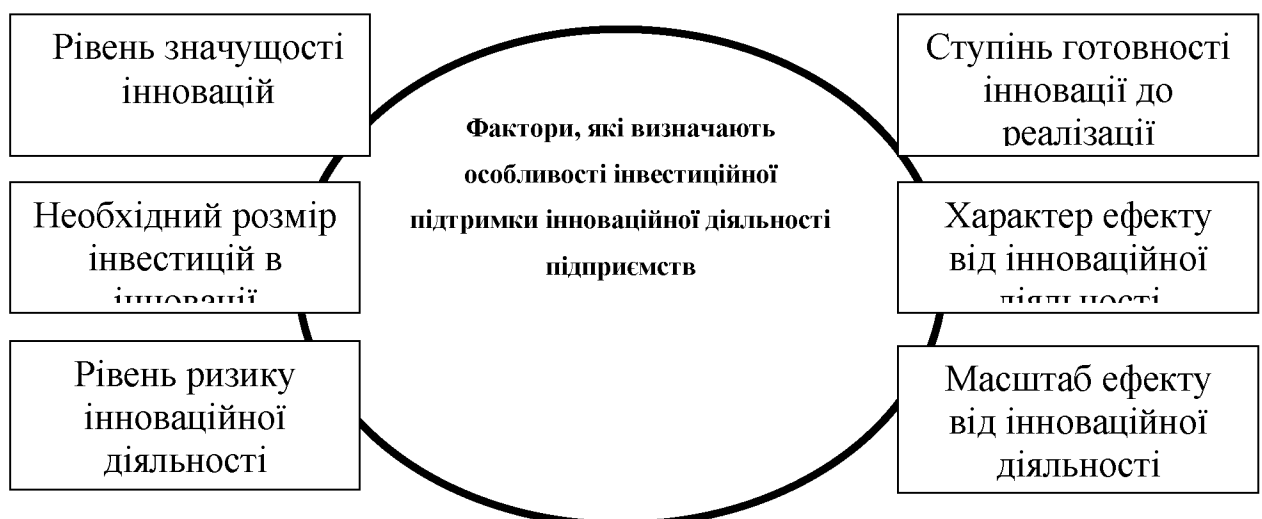

Рис.1. Фактори, які визначають особливості інвестиційної підтримки інноваційної діяльності підприємства

Інвестиційно-інноваційний розвиток підприємств України повинен базуватися на[10]:

- активній участі держави задля підтримки сталості інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств;
- визначенні пріоритетних галузей для зовнішнього і внутрішнього інвестування;
- обранні ефективної довготривалої стратегії економічного зростання підприємства;
- ефективному моніторингу ринку, вивченню конкурентного середовища;
- ресурсозабезпеченості підприємства.

Важливим джерелом інвестування є власні кошти. В даному випадку здійснюється процес самофінансування: з накопичених капіталізованих прибутків (за рахунок фонду розвитку фірми); самофінансування з накопиченого амортизаційного фонду і поточних амортизаційних відрахувань; використання резервного фонду для покриття тимчасових поточних збитків підприємства, планованих на період до виходу підприємства на проектні показники обсягів випуску і продажу, що перевищують обсяг беззбиткового випуску і продажу; фінансування з власного капіталу підприємства, що складає статутний фонд фірми (при збільшенні ним діючого нормативу підтримки визначеної величини статутного капіталу).

Наступним джерелом фінансування є позикові кошти: банківські кредити (у першу чергу довгостроковий і середньостроковий інвестиційний кредит); позикові кошти, які надходять від розміщення на біржовому чи позабіржовому фондових ринках облігацій, що спеціально випускаються; комерційний кредит постачальників матеріальних покупних ресурсів (запасів, сировини, напівфабрикатів, комплектуючих виробів, послуг контрагентів та ін.) при покупці цих ресурсів на виплату чи з відстроченим платежем; лізинг спеціально замовленого устаткування з відстроченим викупом його після того, як воно

буде надане з дозволом використовувати його протягом визначеного часу на умовах оренди (при цьому можливий не один різновид такого лізингу - прямий, оперативний, фінансовий та ін.); коштів зарубіжних інвесторів. Вимагає перегляду практика законодавчої підтримки у вигляді податкових пільг окремих територій і цілих галузей виробництва. Такі пільги мають надаватися інноваційним програмам і проектам, а також спеціальним зонам, бізнес-інкубаторам та інноваційним структурам. Існуюча податкова система в державі не стимулює залучення коштів комерційних банків і бізнесових структур на підтримку інноваційної діяльності.

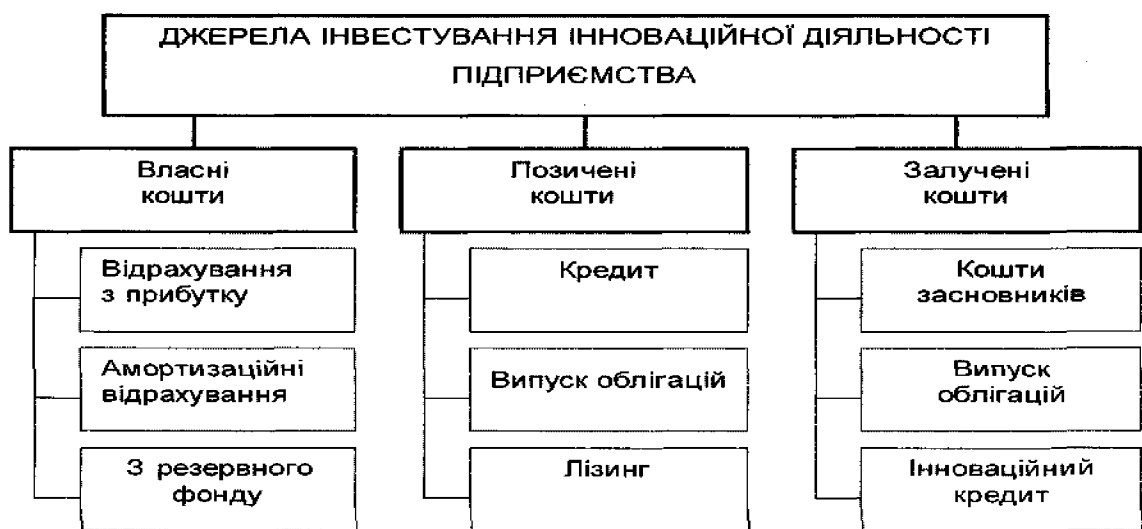

Рис.2. Джерела інвестування інноваційної діяльності підприємств

До залучених коштів відносять : кошти акціонерів-засновників (пайовиків) і тих (у відкритих акціонерних товариствах), хто придбав акції попередніх додаткових емісій (випусків акцій); кошти, одержані від розміщення на фондовому ринку нових випусків акцій.

Виділяють також інші змішані чи нетрадиційні джерела фінансування, які включають : випуск і розміщення конвертованих один в одного акцій та облігацій; інноваційний кредит; одержання форвардних контрактів на постачання освоюваної продукції зі значно відстроченим терміном постачання[4].

Різноманітність джерел інвестування інноваційної діяльності визначає необхідність глибокого аналізу можливостей вибору кожного з джерел, переваг і недоліків їхнього використання.

Основними факторами, що визначають можливість використання того чи Іншого джерела інвестування інновацій, є такі:

- розмір і тип підприємства, що реалізує інновації;
- кредитоспроможність підприємства та його фінансове становище;
- рівень диверсифікації діяльності підприємства (ступінь спеціалізації його інноваційної діяльності);
- радикальність інновації;
- розмір і характер потенційного ефекту від інновації;
- рівень ризику, пов'язаного з реалізацією інновації;
- ступінь залежності підприємства (чи є інноваційне підприємство самостійним чи воно засновується корпорацією);
- резерв часу на освоєння інновації.

Розглядаючи послідовно сутність вищенаведених факторів можна відзначити наступне.

Великі підприємства, як правило, мають більш могутній фінансовий і виробничий потенціал і можливості виділити кошти для інвестування інноваційного розвитку. Дрібні підприємства, що тільки створюються, не мають необхідної кількості власних коштів. Тому таке джерело інвестицій, як самофінансування, здебільшого для них неприйнятне.

За високої кредитоспроможності підприємства (обумовленої фінансовим становищем позичальника, наданим кредиторам майновим забезпеченням і гарною "кредитною історією", тобто дотриманням ним фінансової дисципліни при обслуговуванні позичок, що раніше бралися) підприємство може розраховувати на довіру з боку інвесторів, а, отже, на доступ до позикових і залучених джерел фінансування. Причому якщо для успішної реалізації проекту має значення швидкість залучення інвестицій, то в даному випадку має сенс використовувати кредит.

Якщо підприємство спеціалізоване на виконанні досліджень і розробок, його діяльність може інвестуватися коштами венчурних інвесторів. Практика венчурного фінансування передбачає інвестування інновацій як шляхом

придбання акцій (паїв), так і шляхом кредитування підприємств. Велике диверсифіковане підприємство може здійснювати фінансування інновацій з різних джерел.

Сьогодні вибір підприємствами способів фінансування необмежений: від формування власного капіталу до різних форм запозичень, однак не завжди прийнятний. При цьому більша увага приділяється дослідженню механізмів самофінансування, або ж впливу державного фінансування на розвиток інноваційної діяльності підприємств, менш розглянутою проблемою залишається використання залучених ресурсів [6].

Успішність економічної діяльності підприємств в інноваційній сфері останнім часом дедалі тісніше ставиться у залежність від ступеня залучення кредитних ресурсів банківських установ до системи фінансового забезпечення відтворювальних процесів. Таким чином, банки стають одним із учасників інноваційного процесу, забезпечуючи не тільки його фінансування, а й зв'язок між всіма учасниками – державою, інвестиційно-інноваційними фондами, науково – технічними установами та споживачами. Серед основних перешкод створення відповідних ресурсів фінансового забезпечення інноваційної моделі економічного розвитку, як правило, визначають труднощі з ефективним розміщенням фінансових ресурсів в банківській системі [9, с.76].

Головною перешкодою досягнення стабільних та високих темпів економічного розвитку виступає брак фінансових ресурсів для підтримки інноваційної діяльності в країні. Банківський сектор виступає перспективним джерелом фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. Однак, загальні тенденції сучасного розвитку кредитних операцій вітчизняних банків свідчать про незначну роль банківського кредиту у її фінансовому забезпеченні.

Інвестиції в інноваційний процес забезпечують структурну перебудову національної економіки на новій технологічній основі, що призводить до підвищення сукупної продуктивності ресурсів. З огляду на це зростає значення

створення стимулів та нормативно-інституційних умов, які б активізували діяльність комерційних банків щодо інвестування ними фінансових ресурсів в інноваційні проекти [1, с.12].

Теоретико-методичні основи банківського та небанківського фінансування інноваційної діяльності є недостатньо розробленими, особливо їх методична складова. Так, немає ефективних та придатних до практичного застосування методів оцінювання кредитних ризиків щодо інноваційних проектів, ефективних моделей співпраці держави та приватного сектора тощо. Практика банківського та небанківського фінансування інноваційної діяльності в Україні також свідчить про необхідність пошуку шляхів удосконалення цих процесів: основним джерелом фінансування інноваційних проектів в Україні залишаються власні кошти, процентні ставки за кредитами залишаються неприйнятно високими для інноваційно-активних підприємств, небанківські фінансові посередники розміщують свої активи на банківських депозитах та в недооцінених цінних паперах вітчизняних компаній традиційних галузей. Традиційно високодохідна інноваційна діяльність в Україні відчуває гострий брак фінансових ресурсів.

Основними перешкодами активного використання банківських кредитів для фінансування інноваційної діяльності в Україні є [4, с. 4]:

а) висока вартість кредитних коштів (18–22% річних) та низька частка довгострокових кредитів, спрямованих в інвестиційну діяльність (19,5% у 2006 р.);

б) обмеження попиту і пропозиції на кредитні ресурси для інноваційно-активних підприємств, що визначається якістю та обсягом ресурсної бази;

Відношення між обсягом банківських активів і ВВП коливалося в межах 17,3% у 1998 р. до 41% у 2006 р., проте й у 2007 р. рівень банківських активів є недостатнім;

в) переважання короткострокових коштів у ресурсній базі банків. Так, понад 22% вкладень із 2000 р. до 2003 р. було акумульовано на строкових депозитах терміном дії 1–3 місяці. Зростання частки довгострокових депозитів у їх загальній структурі відбувалося доволі повільно і становило 43,75% у 2006 році;

г) більш суворі умови кредитування інноваційних проектів, якщо порівнювати з іншими кредитними послугами вітчизняних банків.

Слід відмітити, що сучасний український фінансовий ринок організований за принципами банківсько-орієнтованої моделі, за умов якої банківський кредит відіграє більш важливу роль ніж інші форми фінансування інвестицій. Кредитна політика українських банків дедалі виразніше стає інвестиційно-орієнтованою, що відповідає потребам розвитку економіки за інноваційно-інвестиційною моделлю. Незважаючи на уповільнення темпів приросту довгострокових позик (майже втричі), ці темпи залишаються вдвічі вищими порівняно з темпами збільшення кредитного портфеля загалом (відповідно 61,8 і 32,3 %) [8].

В свою чергу розвиток довгострокового інноваційного кредитування обмежується високим рівнем відсоткових ставок за банківськими кредитами; наявністю кредитного ризику та ризику зміни відсоткових ставок, низькою ліквідністю об'єктів застави, що можуть бути передані у забезпечення інноваційного кредиту; зацікавленістю банків у кредитуванні господарських операцій із швидким обігом грошових потоків; обмеженими можливостями рефінансування у НБУ.

Аналіз свідчить, що інноваційне кредитування є дорогим банківським продуктом, потребує високої частки самофінансування (у середньому 30%) та високоліквідної застави, що в 1,25 – 2 рази перевищує суму кредиту.

В розвитку української банківської системи намітилися позитивні тенденції, серед яких привернення уваги до кредитування об'єктів

інвестиційно-інноваційного значення та участь у фінансуванні становлення малого підприємництва в Україні.

Висновки та рекомендації. Для більш активного розвитку участі банків в фінансуванні інноваційної діяльності малих підприємств слід визначити наступні заходи [5, с. 112].

По-перше, на державному рівні слід стимулювати створення спеціалізованих інноваційних банків. Цьому може сприяти: використання диференціації ставки податку на прибуток банків при кредитуванні високотехнологічних проектів, залежно від напрямів використання останніми ресурсів, з наданням привілеїв, і заохочення банків купувати акції інноваційних підприємств шляхом звільнення від оподаткування тієї частини прибутків банків, що інвестується в акції зазначених підприємств. Можливо також встановлення для банків, які здійснюють кредитування інноваційних проектів, зниженої норми обов'язкового резервування.

По-друге, слід запровадити механізм державного страхування кредитів, виданих малим підприємствам, які розробляють і впроваджують інноваційну високотехнологічну продукцію й діяльність яких пов'язана зі значним інвестиційним ризиком

По-третє, на рівні вітчизняних банків необхідно більшу увагу приділяти освоєнню та впровадженню нових кредитних технологій інноваційних проектів, розвитку венчурних відділів в їх структурі або окремих фондів за участю банків, розробці нових банківських продуктів для малих інноваційних підприємств. Високі кредитні ризики інноваційних проектів, які є вагомою перешкодою активізації банківського кредитування, потребують розроблення відповідних заходів щодо їх мінімізації.

Список використаної літератури

1. Гончарова М.Л. Інноваційно-інвестиційна модель розвитку підприємств цукробурякового під комплексу [Текст]/ М.Л. Гончарова// Вісник Сумського національного аграрного університету: науково-методичний журнал. – 2008. Випуск 8/2 (32). – С. 66-72.
2. Гринько Т. Щодо інноваційного потенціалу як складової інноваційної активності підприємства[Текст] / Т. Гринько //Економіст. Науковий журнал. – 2010. – С. 56-58.
3. Гусакова Н.Ю. Визначення можливостей участі банків фінансуванні діяльності малих підприємств[Текст] //Дзеркало тижня. – 2006. – №10. – С.12
4. Долишня Б.О. Фінансова підтримка малого підприємництва[Текст] //Вісник Львівської державної фінансової академії: збірник наукових статей. Економічні науки., 2005. – С. 4.
5. Економіка й організація інноваційної діяльності[Текст] / під ред. О. І. Волкова, М.П. Денисенко – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 960 с.
6. За інформацією Держкомстату соціально-економічна ситуація в Україні протягом 2002-2004 років характеризується такими фактами[Електронний ресурс] // Режим доступу до закону : www.minfin.gov.ua.
7. Прахалад К. К., Рамасвами, Венкат. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами[Текст] / Пер. з англ. – К.: Вид-во Олексія Капусти (підрозділ “Агенції “Стандарт”), 2005. – 258с.
8. Про інноваційну діяльність: закон України : прийнятий 04.07.2002 р. № 40-IV / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
9. Стадник В.В., Йохна М.А. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник. – К.:Академвидав, 2006. – 464 с.
10. Юрчишин В. 2015 рік ще не стане стабілізаційним для економіки України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1207.